

י' יוֹבֵל הוּא שְׁנַת הַחֲמִישִׁים שְׁנָה
 תְּהִיָּה לָכֶם לֹא תִזְרְעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ
 אֶת־סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת־
 גִּזְרֵיהָ: י' כִּי יוֹבֵל הוּא קֹדֶשׁ תְּהִיָּה
 לָכֶם מִן־הַשְּׂדֵה תֹאכְלוּ אֶת־
 תְּבוֹאֹתָהּ: י' בַּשָּׁנָה הַיּוֹבֵל הַזֹּאת
 תֵּשְׁבוּ אִישׁ אֶל־אָחוֹתוֹ: שְׁנֵי יָד וְכִי־
 תִמְכְּרוּ מִמְכָר לְעַמִּיתְךָ אוֹ קָנָה
 מִיַּד עַמִּיתְךָ אֶל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־

וגבר לזרעיהיה תחובון:
 י' יובל היא שנת
 חמשין שנין תהי לכוון קא
 תזרעון וקא תיקצדון ו
 פתקא וקא תקטפון ות
 שיקקא: י' ארי יובל
 היא קודשא תהי לכוון טן
 חקלא תיקחון ות עלתתה:
 י' בשמא דיובלא קרא
 תתובון גבר לא חסנתיה:
 י' וארי תזבנון וזבנון
 לחברך או חזון מידא

תרא כי יובל הוא שנת חמשים שנים
 תהי לכוון קא תזרעון ותקצדון ותקטפון ות
 חקלא תיקחון ות עלתתה: י' בשמא דיובלא קרא
 תתובון גבר לא חסנתיה: י' וארי תזבנון וזבנון
 לחברך או חזון מידא

שפתי חכמים

מסודם הוא ולריבון למר ובעה אחרון כל איש כלו ולא שבחלים
 חזורים נשדות כמון מושבחה איש וגו': ת שירוב הנלע סגפנו כי
 יובל קודם שם לריתו כדהילא בת"כ ובקידושין דף ס"ו וז"ל וסלם
 בכד לחיובקרא דכ"ו וסלם ילעקדי" בין גלעט מ' ילעס כתיב ואיש
 אל משפחהו וי"ל דמס שפתי" על וקראתס דרוך לעדד" בין גלעט מ'
 הוא י"ג מתי"ס אל משפחהו תשובו לו וכו טוקר הססוקולאים לדברי
 סברי פ"י רש"י בול"ה המשפטים על למולס כסס ססבורו עד היובל
 ומקסס או הינו אלל למולס מתי"ס מ"ל ואיש אל משפחהו תשובו ולא
 מדי"ס הדל וקראתס דרוך אלל ש"פ דוס טוקר. ועי"ל דהי לא כתיב
 אלל וקראתס דרוך לכד ס"ס ש"ס סינ"ס ביוכל היכא שמתכונו כ"ד
 אלל מתי"ס עלמו לא לכך נלמר ואיש אל משפחהו תשובו או לסיק:
 א כל"ה כדתי"ס ד"ס וכת"ל ר"ל כ"מ דסיף לוי קודם כמו ביה"ס
 וזכרת ביוסיין מחול על הקודם והכל ביוכל ג"כ כתיב וקדשס כ"ס
 וי"ג ביוסיין מתי"ס בלמחל היובל ליוכל לכך נל" ויכלסי"ס מתי"ס סגפני
 וזק"ל מתי"ס וו ולא יומר ותי"ן לריך להוסיף משנה שלחמים: ב וז"ס
 למס מתי"ס רש"י כסס מתי"ס כי גבי לא פכלו אס נזירים יומר מתי"ס
 לא חזמו ולא תקלכו. וי"ל דלכך מתי"ס כסס כו' לפי שכתוב ביוכל
 לא פכלו אס נזירים חסס ואיכ"ל למימר דלמס סקל פירח וללאגי"ס
 לכך מתי"ס כסס כו' דהסס גבי מתי"ס גבי נל" ואס עני"ן נזיר לא
 פכלור וס"ג כתיב אס נזירים וססס קאי על מתי"ס דמתי"ס סס כד"ס
 ואס עני"ן נזיר לא פכלור ס"ג קאי על מתי"ס ולכך מתי"ס כסס ותי"ס
 כל"ה זכרת מתי"ס וסגת וכל שוי"ן ככל דברי ג"ס י"ו סקוקיכו לכ"ל
 מתי"ס או דיוכל כדמתי"ס דמי"ס מתי"ס קודסס כמי"ס קודסס כדמתי"ס
 כדמי"ס סדמתי"ס נתי"ס ונתי"ס קודסס: ד כמו הקדש סדמתי"ס כדמתי"ס
 חכ"ל: ה ז"ל כסס מתי"ס כסס דכדברי ס"ל לפי"ל גבי נזירים וי"ל דלמי"ס הוא
 לנזירי"ס שפי"ל כלס למי"ס מן סדסס אלל חסס לריך לכפל מן
 סדי"ס. וז"ל להקשות מתי"ס דלמס ח"ס מתי"ס סללס למי"ס מן סדסס אי חסס
 לריך לכפל מן סדסס אלל חסס למי"ס מן סדסס אלל חסס למי"ס מן סדסס
 כתי"ס ולכדמתי"ס ולתי"ס וסרש"י חסס מתי"ס סללס לא כ"ס ומתי"ס כלס
 למי"ס מן סדסס כלל לנהמתי"ס מן סדי"ס וס"ל גבי יזל גבי לכך
 סייס רש"י ללסס מלמתי"ס וכו': ז כלי ולא תלמתי"ס ביון דכתי"ס יוגס
 אופו לא יוגס סדסס ללכוו ביוכל: ז כ"ס קודסס סירש"י:

משפחהו תשובו. לרבות את ה הנרע: (יא) יובל הוא
 שנת החמישים שנה. מה ת"ל לסי שאלמר וקדשס וגו'
 כדתי"ס א כר"ה וכת"כ: את גזרית. את העניים
 המשומרים אלל בואר אתה מן המופקדים כסס שאלמר
 כשטיעית כך נלמר ביובל נמלחו שתי טיטס קדושות סמוכות
 זו לזו שנת ח"ס שמיטה ושנת החמישים יובל: (יב) קדש
 תהייה לכם. (ת"כ) חוססת דמיה ג כהקדש יכול תל"ס
 היא לחלוין ד ת"ל תהיה כהייתה סהא. מן השדה תאכלו.
 (ת"כ) על ידי הגדה אחת יוכל מן הבית שאם כלה לחיה מן
 הגדה אחת לריך לבשר מן הבית כסס שאלמר כשטיעית
 ה כך נלמר ביוכל: (יג) תשובו איש אל אחותו. והרי
 כבר נלמר וכתבתס איש אל אחתו אלל לרבות המוכר שדכו
 ושמד כתי"ס ונללה סחוזרתו לאכיו ביוכל: (יד) וכי תמכרו
 וגו'. לפי פשוטו כמשתמעו ועוד יס דרשס מתי"ס כשאלתה מוכר
 מכור לישראל חברך ת"ל וכי תמכרו ממכר לעמיתך מכור ומתי"ס
 שאם באת לקנות קנה מישראל חברך ת"ל או קנה מיד
 עמיתך: אל חזנו. (ת"כ) כ"מ נח) זו אונגלת ז ממון:

רמב"ן

ואם כן לא יהיה חסוק סבור. אבל יאמר לא חורשו ולא תקצרו
 כי יובל היא קדש תהיה לכם וכן השדה תאכלו את תבואתה לא
 מן תבית ור"א אמר מן השדה תאכלו ספוט. שירצו השדה מעצמו
 תאכלו כלכם ככתוב בשנת השמיטה ולדעת יאמר. לא תקצרו ולא
 תבצרו בשנת תואת כי יובל היא קדש תהיה לכם מן השדה
 תבוא ודעבאות ותאכלו שנתא השדה לקיים ולאכל עס עניים
 והאבוני"ס תהייתתבתתס לא שיהיה לכם עת קציר ובציר תמאסמו
 לכם. אל תבית ואל האוצרות כתבאת שאר השנים וסגת ששנו
 בת"כ סכאן אפרזי"ס כתי"ס ככשי"ס כתי"ס תבית את ר' אלעזר
 אומר אוכלך על תראשון ורבי יונתנן אומר את על זמארות רבן
 גמליאל אומר כל שכלת מינו מן השדה יבאר מינו מן תבית תלכת
 דבריו ר' שמעון אומר כל ידך אורי לביעור וכל חז מדי"ס ספני
 שלא אכר מן השדה תבוא ותאכלו וספן. האצילת לעשרת שלא
 אכלו אלא בו ויתכן שהיא סדסס מדי"ס ולכך חיה ר' יונה
 סיקל בו ורין גמליאל סיקל סעסס וכבר כתבתי חז לפעמי
 ואסתי

מסודם הוא ולריבון למר ובעה אחרון כל איש כלו ולא שבחלים
 חזורים נשדות כמון מושבחה איש וגו': ת שירוב הנלע סגפנו כי
 יובל קודם שם לריתו כדהילא בת"כ ובקידושין דף ס"ו וז"ל וסלם
 בכד לחיובקרא דכ"ו וסלם ילעקדי" בין גלעט מ' ילעס כתיב ואיש
 אל משפחהו וי"ל דמס שפתי" על וקראתס דרוך לעדד" בין גלעט מ'
 הוא י"ג מתי"ס אל משפחהו תשובו לו וכו טוקר הססוקולאים לדברי
 סברי פ"י רש"י בול"ה המשפטים על למולס כסס ססבורו עד היובל
 ומקסס או הינו אלל למולס מתי"ס מ"ל ואיש אל משפחהו תשובו ולא
 מדי"ס הדל וקראתס דרוך אלל ש"פ דוס טוקר. ועי"ל דהי לא כתיב
 אלל וקראתס דרוך לכד ס"ס ש"ס סינ"ס ביוכל היכא שמתכונו כ"ד
 אלל מתי"ס עלמו לא לכך נלמר ואיש אל משפחהו תשובו או לסיק:
 א כל"ה כדתי"ס ד"ס וכת"ל ר"ל כ"מ דסיף לוי קודם כמו ביה"ס
 וזכרת ביוסיין מחול על הקודם והכל ביוכל ג"כ כתיב וקדשס כ"ס
 וי"ג ביוסיין מתי"ס בלמחל היובל ליוכל לכך נל" ויכלסי"ס מתי"ס סגפני
 וזק"ל מתי"ס וו ולא יומר ותי"ן לריך להוסיף משנה שלחמים: ב וז"ס
 למס מתי"ס רש"י כסס מתי"ס כי גבי לא פכלו אס נזירים יומר מתי"ס
 לא חזמו ולא תקלכו. וי"ל דלכך מתי"ס כסס כו' לפי שכתוב ביוכל
 לא פכלו אס נזירים חסס ואיכ"ל למימר דלמס סקל פירח וללאגי"ס
 לכך מתי"ס כסס כו' דהסס גבי מתי"ס גבי נל" ואס עני"ן נזיר לא
 פכלור וס"ג כתיב אס נזירים וססס קאי על מתי"ס דמתי"ס סס כד"ס
 ואס עני"ן נזיר לא פכלור ס"ג קאי על מתי"ס ולכך מתי"ס כסס ותי"ס
 כל"ה זכרת מתי"ס וסגת וכל שוי"ן ככל דברי ג"ס י"ו סקוקיכו לכ"ל
 מתי"ס או דיוכל כדמתי"ס דמי"ס מתי"ס קודסס כמי"ס קודסס כדמתי"ס
 כדמי"ס סדמתי"ס נתי"ס ונתי"ס קודסס: ד כמו הקדש סדמתי"ס כדמתי"ס
 חכ"ל: ה ז"ל כסס מתי"ס כסס דכדברי ס"ל לפי"ל גבי נזירים וי"ל דלמי"ס הוא
 לנזירי"ס שפי"ל כלס למי"ס מן סדסס אלל חסס לריך לכפל מן
 סדי"ס. וז"ל להקשות מתי"ס דלמס ח"ס מתי"ס סללס למי"ס מן סדסס אי חסס
 לריך לכפל מן סדסס אלל חסס למי"ס מן סדסס אלל חסס למי"ס מן סדסס
 כתי"ס ולכדמתי"ס ולתי"ס וסרש"י חסס מתי"ס סללס לא כ"ס ומתי"ס כלס
 למי"ס מן סדסס כלל לנהמתי"ס מן סדי"ס וס"ל גבי יזל גבי לכך
 סייס רש"י ללסס מלמתי"ס וכו': ז כלי ולא תלמתי"ס ביון דכתי"ס יוגס
 אופו לא יוגס סדסס ללכוו ביוכל: ז כ"ס קודסס סירש"י:

חלק שלישי תשובת שאלה קנ קנא קנב לה

אונאה וכ"ש שהמקח קיים כיון דהוא פחות משמעות מ"קא עבר בלאו כיון שנתכוון להנות ואם נעשה הדבר בהסכמה ובקיום הוא יותר קשה ודומה למה שאמרו בפרק אזהו נשך אחר רבי יוסי ב"ר אבהו כמה סמויות עיניה של מלוי ברבית אדם קורא לחצירו רשע יורד עמו עד לחמיו והס מציאי' עדים ולכלל והגבלה וקוללות ודין וכוונתו ומוחמין שכפר זה בלאי ישראל וכיון שאיסור לאו יש כבשעין זה כמו שאיסור רבית הוא בלאו כן איסור אונאה הוא בלאו וכפירושם של זה ככפירתו של זה :

שאלה קנב

בבאיי : שאלת מה הדין באיש אחד שפטר לב' עומי

לרבנן שביק ולכל ישראל ואין לו יורש אלא אחותו והיתה בעיר אחרת ונתירא שמה במותו יקח הכל שר העיר ולפיכך נתן כל אשר היה לו בעין אל סוחר אחד כמלא שם בעת ההוא וזוהו שיתן הכל להקדש ירושלים והמת הגו' כתב שטר בערכותיהם בעד א' שיתחלק מנכסיו לאנשים חלוקי' דבר ידוע ושכל מה שישאר מהממונ אחר שיותן ממשו מה שצוה יהיה אל יורשיה ע"פ הדין ועתה הורשת טוענת ואומרת שמה שצוה לתת הממונ להקדש אם צוה ככה לא היה אלא מפני פחד מושל העיר שמה יקח הכל ועוד הרי שבשטר שכתב בערכאותיהם צוה שיתן הכל ליורשיו ע"פ הדין ועוד שאשי' ת"היה לזולתו קיימת שיתן הכל בצדקות בירושל' שהיא קודמת לפי שהיא עניה וראויה להתפרנס מן הצדקה :

תשובה

זה המנוה לא צוה שיתחלקו אלו הנכסים אלא ע"י זה הסוחר כשילך או ישלחם להקדש ירושלים והקדש ירושלים הוא לעניי' כי אין לנו היום הקדש אחר כמו שכתב הרשב"א ז"ל בשת"ו ובשעת מיתתו לא הוברר מי שיהיה עני בשבט שילך שם הסוחר הוא שאותם שיהיו עניים באותה שעה שמת שמה יהיו עשירי' או ימותו קודם שיגיע לשם הסוחר ההוא או ילכו למקומות אחריו וא"כ ממונ זה בשעת מיתתו היה ממונ שאין לו תובעין ודומה למתנות כהונה ולמתנות עניי' שאין זכין בהן עד שיגיע ליום והמזיקים או הגוזל אותם הוא פטור כמו שג' בפ' הרועה וזיון שבשעת מיתתו לא היה להם זכות לשום אדם א"כ הרי הם בזכות היורש דבר תורה אשר זכתה אותו התורה בהם בשעת מיתתו וא"כ הם קודמין לעניי' שהיו בירושלם כשילך שם הסוחר ההוא או לאחר בשבילו וכיון שהם קדמו בזכיות' נועלין אותה דומה למי שצוה שיתנו נכסיו' לאחרי' שמוון האשה והבנות קודמין למקבל המת' לפי שהם זכו בנכסו' מפני תנאי' ב"ד בשעת מיתתו ומקבל המת' לא זכה אלא עד לאחר המיתה ומשום הכי הן קודמין כמו שג' בפ' יש נוהלין וכו' כשנדון הוא שהיורש זכה בשעת מית' מן החור ומקבל המתנה לא נועד עדיין מי יזכה בהן שהיה עני עד שילך הסוחר לשם שהדין נותן שהיורש' קודמין ודומה זה לשביב מרע שאמר לחצירו האלך מנה ומתנא לפלוגי שאם היו מת אותו פלוגי באותה שעה לא זכה במת' שיחורו ליורשי המשלח ואין בזה משום מנה לקיי' דברי המת כמו שג' ברשאון מגיטין אע"פ שהמת נתנה רשות לאדם להעביר נחלה מהיורש וזה בזכה למי שאינו יורש ומל זכותו מיד אבל זה לא זכה לשום אדם ידוע ולא חל זכותו כלל ואין צריך לחקור בזה אם הקדש עניי' יש לו דין הדיוט או דין הקדש כי האחרונים הסכימו שיש לו דין הדיוט וזין כך

וזין כך זכה היורש גם כי הדברי' נכרים אמת שלא צוה בן אלה להבדיל הארי מנכסיו כמו שג' בשאלה ואע"פ שצוה ואמר שיהיו הקדש כבר מצינו לשון הקדש בצדקה לעניי' דאמרי' שברקא דחסידי הרי הם הקדש עליך ואין לך הנאה בהם אלא כבוד מעניי' ישראל וכן בפ' יש נוהלין עמוד והקדש כל נכסיו ליונתן בן ענוואל מה עשה יאנתן הקדש שלישי ומכר שלישי וכו' כדאיתא התם במעשה שהביאו בירושלמי דמטרתין פ"א דיני ממונות בבהונ' דרמוך בח"ל ושביק דיחא לר' יאשיהו ב"א ושביק ספרין וכתב ר' אלעזר תמן לירושתייה ספרין שזכתה בהם ח"י אין מולאין אותן ח"ל אינו דומה לכדון זה שהרי שם זכה בפירוש לרבי יאשיהו ואי דמי לא רמי אלא למושא דההוא עובדא דאמר התם ר' גסא בשם ר' אליעזר אם כתב על מתת לרביא מונח ע"כ :

שאלה יח 18

הוא לשון תנאי' ב"ד אלו דגין ע"פ הלשון מבלי חוס' כדמוכח בדוכתי' כזוהי דבפ' נערה שנתפתתה אקשינן בה בן הכנות תירת ולא אמרי' דה"ל לאו דוקא בנין דכרין אלתא משמע דדוקא תנן ואין להוסיף על תנאי' ב"ד אלא מה שכתוב בו דהכי קים לה להרבנן דתנאי' ב"ד לא היו בטפי אלא במאי' דמפרש בהדיא והכי משמע כמי' בההיא פירכא דפרכינן התם בת גמי תירות ולא אמרי' דה"ל וכן בתנאי' כתובה דכל כשתנשאי' לאחר תטלי' מה שכתוב ליכי דייקא ביה דיוקין טובא בעיקר ליטנא בענין ארוסה שאין לקברה כדאיתא בפרק נערה ואי יבס מיקרי אחר כדאיתא בפרק אשה שנכסלו לה נכסים ונוטלת כתובתה ע"פ עלמה כדאיתא בפ' האשה שלום והיינו טעמא משום דליטנא דתנאי' ב"ד הכי דרשי' ליה כמדמש תורה משום דליטנא דוקא תקון וכן משמע בפרק נערה שנתפתתה דתני רב יוסף בביתא ולא צבקה הרי שדרש ליטנא דלת תהא יתבא בביתא כאלו הוא לשון תורה וכן גמי דייקא התם ובפריה אהדיניך למדינתך' ובישראלית אוחיבךך לי לאנתו וכן בפרק אעפ"י ופ' יש נוהלין דייקי' דכתובת בנין דכרין לא מרפא ממשעבדי משום ליטנא דירתון תנן ולא יסבון וכיון דתנאי' ב"ד אין לנו בו אלא מה שכתוב בו וכ"ש בתקנת' גבור שאין לנו בה אלא מה שכתוב בה ומה שכתוב בה הוא שיכולה ללוות על נכסיה לארישם למי שתרצה לאנתו לה רשות שתרצה לבעלה שיחכם למי שירצה ואם כן דבריה בטלים ונשאר זכות היורש לפי התקנה בירושלמי :

שאלה קנא

הגם : כתבת יודע למעל' הדרת כבוד אדונינו שסומרי

הגם עשו הסכמה בניהם והטילו בה כחמרם שלא יוכל שום אחד מהם למכור שום פרקמטיא לשום יהודי מצעלי החניות עד שיתן היהודי זוז אחד בכל דיבר ודינ' יתר על מה שמוכרין אותו לישמעא' הגיד לנו דבר המשפט :

תשובה

דבר זה לא ניתן להאמין ח"ו לא תעשה זאת בישראל שהרי למכור' צוה מן הדין להקדיש ישראל ליהו' כ"ס

מדדשי' בספרי וכו' תמכרו ומכר לעמיתך' כשאתה מוכר מכור לישראל מביך וכחבר רש' ז"ל בפירוש החומש ושם מרבה מטלטלין ע"פ הקרקעות מדכתוב או קנה מיד עמיתך דבר הגקנה מיד ליד והיה נראה שאפילו בפחות מהעכו"ם הוא מזהיר הכתוב שאלו שה צוה פשיט' כדסריך תלמוד' בפ' אזהר נשך גבי עמי וגוי עמי קוד' פשיטא ופריך לא כנכרא לא אפילו לעכו"ם ברבית ישראל כתבם והבא גמי קרוב הדבר לדמותו לזה שהצוה בשהו לא האריך הכתוב להזהיר שיקדים ישראל לעכו"ם אלא חסי' לישראל בפחות ולעכו"ם ביותר ישראל קודם והפילו בגר אמרי' להקדים נתינה דגר למכירה לעכו"ם חדע דשוה בשהו אצטרכי' להאי' דרשא דלא גרע ישראל לגבי עכו"ם מקרוב לגבי רחוק ובההוא פשיטא לן דקרוב קוד' ולא אצטרכי' לדרשא דקרא וכדאיתא בפרק המקבל דמשמע מהתם דקרוב ורחוק קרוב קודם שאפילו ליתיה בר משרא וכמו שכת' שם דהיא"ף ז"ל וכן כתב הרמב"ם ז"ל בסוף הלכות שכנים ולענין ישראל ועכו"ם כל דכן הוא דישראל קודם בלא דרשא א"כ כי אזהר רחמנא ואמר כו' תמכרו ומכר לעמיתך' מכור הוק משמע דאפילו בפחות מהעכו"ם ישראל קודם' ומעתה איך עלמה על לב לתקן תקנה של איסור למכור ויתר לישראל מהעכו"ם זה בכלל אל חונו דהע"ג דלית ביה שתות וק"ל דפחות משתו' לית ביה דין אונאה משו' דלית ביה מחילה ויעני' הבא דזבין סתמא ואשתתב ביה עופינא למארינן דכיון דפחות משתות הוא דרכן של ב"א לחמול ולא קפדי בהכי לפי שאי' אישע' לנמלס שויי' של מתא ודרכן להוסיף או לפחו' עד שתו' אכל' להשתות מעיקרא למיעבד וזבני טפי משוי' אפילו בפחות משתו' אישע' איסורא דהא עבר בלאו כיון שנתכוון להנות וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק בהר סיני ובספ' ח"מ בשם הרא"ש ז"ל ודמי לאומר לחצירו על מתת שאין בו אונאה דהיי' שמתנה על מה שכתוב בתורה כדאיתא בפרק הזהב על פירוש המפרשים ז"ל אף על פי שהלוקח הוא לוקחו ברצונו משום דנקטיה בנכסיה דלשבקיה לגלמיה שכיון שאינו מושיא לקנות אלא ממונו ע"כ יתן לו כל מה שישאל ולא נשפיק מידו פיסורא כדמוכח בפרק השואל ואף ע"ג דלא מחייב לאסודרי' היתא

פרק המישי ובו ט' סעיפים

בפרק זה יבואר ענין הקריסה והיינו כשאין בכוחו להלוות לכולם :

בספר אנודה ועין בפרק ו' סעיף ט' מה שכתבנו ברין עני ועשיר מענין זה : ד הא דאמרינן דישאל קודם לכנעני דוקא אם באו שניהן בכת אחת (ז) אבל אם בא הכנעני לבדו סתחלה מותר להלוותו כריבית (ובפרט לדעת הרמב"ם שהוא מקיים כזה מ"ע כו') אם לאו (ח) כשיודע בוודאי שהישראל יבוא אח"כ דאז יש לו לסנוע את עצמו מזה :

ה ודע דברין זה שאמרנו דיקדים לישראל בתנאי מלכנעני כריבית נחלקו הגדולים כזה (ט) י"א דאפילו אם ילוה לכנעני יהיה הריוח מרובה ג"כ הצריכה התורה להלוות לישראל בתנאי אם היה ההלואה

החסד נתיב

ה"ל ויראת מאלהיך הרי דכיון שיודע שנקרוב יבוא עליו חיוב מן התורה חף של"ע לא בא החיוב עליו ח"ו לו לבקש מלדקי להספר ממטות וה"ל בענייניו ונס רחיה ז' יש לדחות קלת דהתם בעלימת עיניו כוהו להפקיע עלמו ממטות וכדמשתע מפירש"י שם אבל הכא כמה שמקדים ח"ע ומלוה להכניצני כוהו רק להרויח עתה ממון ע"ז וממילא נפקע אח"כ המטות שאין לו מה להלוות עוד לישראל גם ראייתנו מקידושין הוא רק לשיטת הסוברים דעל הטלח כנעני כריבית אי מ"ע הגל לדעת הרמב"ם דהוא מקיים כזה מ"ע דלכבדו וכו' אין רחיה לאיסור . ומ"מ בעני שגריך להלוואה דעל הלוואה כזה יש מ"מ דוהחזקת בו ואי אח"ך עמך והוא מהח' מעלות שבתלמך לדיקה כמו שכתב בש"ע י"ד סימן תרמ"ט לכאורה נראה דלא גרע מלדקס דלריך להשיג עין עליו לכוזה אפילו קודם שגל אליו כיון שיודע שבוודאי יבוא אליו והוא דומה להא דו"ד הגל בענין ע"ה ות"ח ועכשיו אין לדחות להקל משום דהוא מקיים בהלוואתו לכנעני כריבית מ"ע לדעת הרמב"ם דהא שם בלדקה ג"כ מקיים הוא מ"ע בנתינתו לז"ה ואפ"ה כיון שיודע שיחבר ע"ז אח"כ לת"ח אסור וה"ל דכוותיה כנלענ"ד : (ט) י"א דאפילו וכו' . כ"כ במגילת אסתר בשורש ו' בביאורו על ספר המטות להרמב"ם דכזה משני שם דלא חקקה אח"י דמשני שם בגמרא לא לריבא דאשילי לכנעני כריבית וכו' ממה דאמר בע"ג דף כ' דלריי להקדים מחיבה דגר למכירה דכנעני לא לריך קרא משום דגר אחס מט"ה להחיותו וא"כ כ"ס בענייניו דאירי בישראל נשור דעדיף מנר ולזה כתב דהרבותא הוא דשם הסגס משום דהוי דבר מועט כמו שכתב התוספות שם ד"ה להקדים וזלף דתתו התוספות שם עוד סברא משום דלגר הוא שזה סבב וא"כ בעלמא דליבא סברא ז' גם על דבר מועט יש רבותא לא הצינו האחרונים סברת ז' משום דמשמע לא דזה אינו עיקר הסתור ורק לשאלה דעילתא כס"ב

א אם באו (ח) ישראל וכנעני ללוות מאצלו (כ) ושניהם בשוה על משכונות או בטחונות מובות ילוה לישראל דכתיב אם כסף תלוה את עמי וגו' ואח"כ דעמי קודם : ב ואפילו (ג) אם הכנעני רוצה ליתן לו רבית והישראל בתנאי ג"כ ילוה לישראל (ד) ואין חילוק בין אם הלוה עני או עשיר (ט) הואיל והוא צריך לפרנסתו דאם הישראל הלוה רוצה ג"כ להלוותם ח"ו קודמין :

ג ואם עיקר פרנסתו הוא ע"י הלוואת כנעני כריבית ח"ו קודמין . ומיהו היכא דבא עני וצריך לחם ורוצה ללוות ולקנות לחם (ו) ודאי הוא קודם כ"כ

(א) ישראל וכנעני וכו' . ב"מ דף ע"א ח"י ר"י ח"ס כסף תלוה את עמי את העני עמך עמי וכנעני עמי קודם פשיטא ומשני לא לריבא דאפילו לכנעני כריבית ולישראל בתנאי : (ב) ושניהם וכו' . כ"כ בספר הגדושים והוא פסוק : (ג) ח"ס וכו' . ס"ס : (ד) ואין וכו' . כ"כ בספר הגדושים וכן משמע פשיטא בגמרא : (ה) הואיל וכו' . כ"כ בספר הגדושים : (ו) ודאי וכו' . עמנו דמסוס דהוא לריך המעות לפרנסתו בשביל זה ימות העני ברעב והרי אפילו מיראת דבר השמיטה הזכירה התורה השמר לך וגו' קרבה שנת השבע וגו' ורעה עיקר בחיך האביון וגו' וק"ו כזה שאין לו שום חשש בהפסד קרן רק מניעת סריחה שיהיה בו חסא ח"ס לא ילוה לו ונאמר וכי יתוך אחיך ומתס ידו עמך והחזקת בו ופירשו ז"ל דהטנה החזק בו כדי שלא יתמוסס לגמרי וילטרך לבריות וא"כ בענייניו ח"ס ישמיע את עלמו מלהלוות לו בע"כ יהיה לריך להיות מיד טודל ללחם : (ז) אבל ח"ס בא וכו' . דממה שאמרו עמי וכנעני משמע שם שניהם לפנינו : (ח) כשיודע בוודאי וכו' . ורח"ה לזה ממה שכתב בש"ע י"ד סימן רנ"א סי"א דאם בא ע"ה לפנינו מה ברעב ח"ו להחיותו ח"ע"פ שהוא ספק ח"ס יחסר אח"כ לח"ה ע"כ משמע דאם ודאי יחסר לו ח"ע"פ שאיט עדיין לפנינו יש לו למטע ח"ע כדי להקדים לת"ח וה"ל בענייניו לפנינו ע"ג וישראל ח"ך יש לדחות קלת דהתם כיון שיודע שחסר לחם לת"ח הרי החיוב מוטל לפרנסתו ואף שלא בא עדיין לפנינו מה בכך והוא ככל חיוב דדיקה שמוטל על בע"כ להשגיח על סניי לפרנסתו אפילו ח"ס העני בוש לפשוט יד לבקשו משא"כ לפנינו הלוואה משתברא כל זמן שלא בא לפנינו לבקש הלוואה אין מוטל לז"ע חיוב על הבע"כ וממילא יוכל ליתן להכניצני וכשיבוא אח"כ הישראל תו אין עליו חיוב כיון דאין לו מ"מ גמ' כמ"כ דהוא כמו שאמרו בקידושין ל"ג יוכל יפלים פ"ו מקמי דלמיסו וכן חיובא דכי מפי זמנו חיובא ח"ס לא ח"ך ל"ס

איוה דבר למלאכתו מוטב שישכור מישראל אם התועלת משניהן בשוה :

ו ואפילו (יב) אם הכנעני מוסיף מעט יותר על המקח אפ"ה מוטב למכור לישראל בפחות וכן היה לענין קנין מוטב יותר שיקנה מישראל אפילו אם יצטרך להוסיף מעט יותר [רמ"א בתשובה הנ"ל]: ו אם בא ישראל לשאל כלי מסנן וכנעני רוצה לשכור מסנן אותו הכלי ג"ל דאפילו הוא רוצה ליתן לו עבור זה רק דבר מעט אין צריך להשאיל לישראל ולא דמי להלואה דמחויב להלות לישראל בחנם אף שיפסיד עי"ז הריחוק דריבית דכנעני א"ר דעל הלואה יש מ"ע מיוחדת אם כסף תלוה ונ"ר ואחז"ל דהאי אם טובה הוא ועוד דהסעות יחזור אליו

ההלואה (י) בכדי שיעוד השנת ידו לזה דהא אין לו חפסד בזה שילוח לישראל כי הסעות ישובו אליו בתורה ורק מגיעת הריחוק על עת ההיא וגם אין פרנסתו בכך וכנ"ל וי"א דדוקא היבא שהריחוק הוא מועט אבל אם הריחוק הוא מרובה אינו מחויב בזה וכן משמע קצת מתשובת רמ"א סימן י' ע"ש : ו דע עוד דה"ה לענין מכירה ג"כ הצריכה התורה כשיהיה לישראל דבר מה למכור ונודמן לפניו ישראל וכנעני ישכור לישראל וכן ה"ה לענין אם צריך לקנות דכתיב וכי תסכרו סוכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך ואיתא בספרא אם באת למכור תסכור לישראל חבירך וכן אם באת לקנות תקנה מישראל חבירך (יא) ופשוט דה"ה אם צריך לשכור

נתיב

החסד ע"ש דשכירות ליומיה ממכר הוא ע"ש ועיין לקמן בח"ב סכ"ח מה שכתוב שם בזה : (יב) ואשילו אס סכנעני מוסיף וכו'. הנה דרמ"א בחשבה סימן י' הביא ראיה לדיון זה מהא דב"מ דף ע"א סג"ל דמוטב להלות לישראל במהם מלכנעני בריבית אף דהוא מחסיד עי"ז וכחז שם עוד ואל ל דהו דוקא בהם שאינן מחסיד משלו אלא שאינן מריחוק אבל במקום שמסכיד משלו כי הכא אינו צריך להקדים לישראל [כהא דפרק מי שהשחך ק"ג ע"א דמחלק סס בין כיסו למתניה ובס"מ] זה אינו דהא בהדיא נרמין בס"ק דע"ג [כ' ע"א] לא תחבטו כל נבילה לנר אחר בשערך חסונה ואכלה או מטר לנכרי אין לי אלא לגר בנתיב ולכנעני במכירה לגר במכירה מנין ס"ל וכו' לכנעני בנתיב מנין ס"ל וכו' דברי ר"מ ר' יהודה אומר דברים ככתבן לגר בנתיב ולכנעני במכירה וכו' ע"ש בגמרא וקאמר סס דלר"מ קאי קרא לאקדומי נתיבה דגר למכירה דכנעני ור' יהודה כיון דגר חסה מלוה להחיותו וכנעני או חסה מלוה להחיותו לא צריך קרא להקדים וא"כ נאמר דע"כ לא פליגי ר"מ ור"י אלא לענין לאצרוכי קרא להיות גר קודם אבל לדינא ט"ע מודים דגר קודם לכנעני ואש"ס שמסכיד בקרנא שלו מ"מ הוא מחויב לקיים לגר אחר בשערך חסונה א"כ ה"ס צריך דיוק מחויב כל אדם לקיים מיד עמיתך עמיתך קודם עכ"ל. ולענ"ד ראיה ו' יש לדמות דשם בגר מושב שיהא עני הריכה הסורה להפסיד קרן כדי להחיותו משא"כ לענין פשיר מנ"ל אף הראיה השלושית שהביא סס לדיון זה לכאורה ראיה חזקה היא ח"ל דע"כ הא דמפרש קרא דעמיתך הוא קודם לכנעני מיירי אשילו כיבא דמחיל הכנעני דק"ל [בצירובין מ"ו] ר"מ ור"י הלכ' כר"י ור"י קאב' הכא דלאקדומי לא צריך קרא א"כ הא דקאמר סס"א או קנה מיד עמיתך מיירי כשתחיל נביה דהם בשוין הכתוב מדבר לא צריך קרא דפשיטא הוא אלא ש"מ דה"ה דאשילו בכנעני במשותף ולחברו בהפסד מ"מ מצוה קודם עכ"ל בקלרס וע"כ סננה סיכא דהוא טנע רק לדבר מועט דל"ה פסע וכו' דאין מחויב בדבר כהו ואין להקדמת

כחזו זה ומדע דבחולין קי"ד ע"כ לא הזכירו התוספות דבר זה וכחזו רק דהוא דבר מועט] ואשמעינן התורה דכנעני מוטב לענין כליה חייב להלות לישראל בהם אשילו אס עי"ז ימנע מתנו ריחוק מרובה ואף להרמב"ם סס דס"ל דפסוק דלנכרי וכו' הוא מ"מ טו אין ראיה לדיון זה עי"ש וכ"כ בפני יהושע בב"מ דף ע"א ע"ש והי"א השני הוא דעת הספר המשפח בסומן ל"ז שמלמד קן במשקל ע"ש והנה הראיה שהביא הספר המשפח לסברתו מהשנה אבירה עיין בפני יהושע בג"ל שהביאה ודחה אותה. והנה באמת קשיא זו בג"ל נוכל לתרץ בפשטות דהי מנבילה הו"א דשם הוא איירי בגר מושב שהוא עני ואין לו ואשה מלוה להחיותו משא"כ בענין הלוואה דמיירי אשילו בעשיר דלא שייך בזה שימנע א"פ מריחוק כדי לקיים וחי אחיך עמך וקמ"ל הקרא דאש"כ מחויב להלווה [ומלחמי בספר גור אריות על התורה שהזכיר ג"כ סברה זו] וא"כ נוכל לאמר דכנעני מוטב ג"כ בריות מועט ואש"ס אינן צריך קרא. ומש"כ בפנים דכן משמע קלמ דרמ"א בסימן י' הוא ממה שכתב סס ביסוד השלישי ראיה מב"מ דף ע"א בג"ל לסברתו דאף בענין ממכר וקנין טוב יואר להסתפק עם ישראל ואף דע"ז ילשרך להוסיף על הקנין ושם צדאי כלא דוקא בדבר מועט וא"כ ה"כ בעניניו : (י) בכדי שיצור וכו'. דביותר מזה בייט שאין ידו משנת להלות סך גדול בזה בלי ריחוק מרובה דלכ"פ מותר להלות לכנעני בריבית שלא הקדים הסורה לישראל במהם אלא באופן שבלי הזדמנות הכנעני היה מחויב להלות לישראל במהם כגון שהיה נתון שיצור כדי הסנה ידו וכדלעיל בס"א בשם החתך וכזה הצדדיס הסורה להלווה במהם אף כשהכנעני רוצה ליתן לו רבית משא"כ ביות מכדי השיער דגם בלי הכנעני אינו מחויב להלווה פשיטא דבזה שהדמת לו כנעני גדולה ליתן לו ריבית לא ימנע עליו החיוב להלות לישראל : (יא) ותשע דכ"ה לענין וכו'. ואף דאין זה צריך ראיה מ"מ מפני שהשיעור לעבור ע"ז אבירא ראיה ג"כ דהא על כלי קרא נפיה קאמר בב"מ ל"ח ע"כ

גם דבריו דברי אלקים חיים ואם היו הרבים כמותו אף מדור אחרון שקטנים מהחולקים יפסקו כמותו ולא אמר מה שגם דברי ר' יהושע הכ דברי אמת בהלמוד ואם הרבים כמותו יש לפסוק כמותו שזה אינו נוגע לכוונת אמירת הבת קול אבל הבת קול להלכה כב"ה היתה כוונתה לקבוע הלכה לכן יש לעשות כהבת קול זהו כוונת תירוץ זה דתוס'.

והנני אביך אוהבך,

משה פיינשטיין

סימן צג

רבית שמשלם עבור חברו אם ניטלת ממעשר כספים

בע"ה

כ"א אלול תשל"ב

מע"כ בני יקירי הרב הגאון מהר"ר דוד פיינשטיין שליט"א.

הנה באחד שלא היה לו כסף להלוות ואמר לו אחד שילוו בבאנק של נכיים בריבית שפשוט שהוא אסור ליקח אותו הריבית מישראל הלוה ממנו, כמפורש בב"מ דף ע"א ע"ב שבאמר רבם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו אסור, וכן ליניל מזה איתא דערב לנכרי המלוה לישראל בריבית אסורי כיון דדיניה דנכרי דאזיל בתר ערבא איהו ניהו דשקיל מיניה ריביתא, אבל הנידון הוא אגז רשאי הישראל ליינח מעות הריבית שמשלם להבאנק כדי להלוות מכסף מעשר שלו, ודאי צדקת בני שאם הלוה הוא עני שרשאי ליקח מצדקה וההלואה הוא טובה לו שיוכל להרויח מזה שיכול ליקח מהמעשר שלו, דהא זה דאי כשבא עני לשאול ממנו שניתן לו מצדקה עבור לשלם ריבית לנכרי שרוצה להלוותו בריבית והוא ירויח מזה שודאי היינו מחוייבין ליתן לו מצדקה על זה, וא"כ מ"ט לא יוכל המלוה בעצמו ליקח הריבית שמשלם להבאנק על הכסף שלקח מהם להלוות להעני. אבל אם הלוה הוא עשיר שאסור ליקח מצדקה אינו יכול ליקח זוריבית מצדקה. ואם הוא מפריש חומש שהוא גם לכצות אחרות כה"ג מסתבר שכיון שיש לו מצוה בהלואתו אף שאין עליו חיוב העשה להוציא הוצאות להשיג כסף להלוות מ"מ רשאי ליקח הריבית מהחומש, ד"א גרע מהמעות שהוציא להדור מצוה שרשאי ליקח מהחומש.

הנה דבר פשוט לע"ד ז"מ שאר"ג בשם ר"ה דעמי קודם שבהלואה הוא דאפילו לנכרי בריבית ולישראל בחנם בב"מ דף ע"א ע"א אין זה בסך גדול דמ"ש פרנסת ריבית משאר פרנסות שמותר האדם לעשות

מסחר במעותיו לעצמו אף שאיכא אינשי דצריכין ללוות מהם לא מבעיא כשהוא כדי חייו אלא אפילו בזה"ז שכתבו התוס' שנוהגין היתר להלוות בריבית אפילו להתעשר דלא גרע פרנסה זו משאר פרנסות, אלא איירי ודאי או בסך קטן שתריבית מזה מועט שצריך לוותר, כעין דמצינו בנבלה שקדים נתינה לגר תושב ממכירה לנכרי בפסחים דף כ"א ע"ב, שלא איירי בסוחר בנבלות באופן שמותר אלא בהודמנות וג"כ מסתבר שלא איירי בנבלה ששורה הרבה למכור לנכרים שודאי אינו מחוייב ליתן לגר תושב, דאם מחוייב ליתן לגר תושב אף נבלה השורה הרבה כסף איך שייך שבנגח שור שמין את הנבלה ואין משלם לו אלא מה שהנולה בזה שמחה הא עשה נגיחה זו עליו חיוב שצריך ליתן אותה חנם לגר תושב ודוחק לאוקמי הקרא שאיירי כשליכא גר תושב, ולכן מוכרחין לומר דאף בהודמנות אינו מחוייב כשהוא שורה הרבה כסף, וכן נראה בכאן שאיירי שאין זה פרנסת הישראל וגם שאינו סך גדול שבאופן זה צריך להלוות לישראל בחנם. ולכן כשצריך העני לסך גדול שזה יועיל לו שירויח מה שצריך אבל עתה הוא עני שרשאי ליקח צדקה היה מסתבר שיוכל המלוה כשמעותיו הם בבאנק ליקח סך הריבית ממעשר אף שהוא מניעת הרויח, אבל כשהישראל צריך לסך קטן שהריבית הוא דבר מועט לכל אחד כפי שהוא אמוד מחוייב ליקח מהבאנק ולהלוות להישראל ועדיין צ"ע לדינא.

ופשוט שהמלוה לחבירו כסף שלקח מהבנק אף שע"ז מפסיד את הריבית שהבאנק היה נותן לו אסור ללוה לשלם למלוה הפסד זה והוא ריבית קצוצה.

אביך אוהבך בלו"ג,

משה פיינשטיין

סימן צד

בענין קדימת צדקה לתשב"ר לצדקה לת"ח

בע"ה

ג' חנוכה תשל"ה

מע"כ הרה"ג ר' אליקים דווארקעס שליט"א.

בענין שראיתי בשער ב' בספרו דבבר מה עדיף אם צדקה לתשב"ר עדיף או צדקה לת"ח גדולים ומביא כעין סתירה מהא דאמר אביי אינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא אפילו של גדולי עולם כאביי ור"פ להא דאר"ח אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה יותר מבתי מדרשות, הנה פשוט שליכא סתירה דשני ענינים הם דודאי להשאר העלמא רק בלמד